

Paweł Lewandowski

Szkoła Główna Mikołaja Kopernika, Polska
pawel.lewandowski@sgmk.edu.pl
ORCID: 0000-0003-4543-4382

Recenzja: Wiktor Trojnar, *Przestępstwa przeciwko doktrynie Kościoła*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2023, ss. 104

W opublikowanym przez niemieckiego dziennikarza Petera Seewalda wywiadzie rzece przeprowadzonym z kard. Josephem Ratzingerem w 1996 r.¹, w części zatytułowanej „Wiara katolicka: znaki i słowa”, ówczesny prefekt Kongregacji Nauki Wiary wyznał:

Musi się zrodzić świadomość, że w znacznej mierze nie znamy już chrześcijaństwa. Oto przykład: jak wiele obrazów, wiszących w kościelnych wnętrzach, nic już nie mówi wiernym – nikt nie wie, jaki właściwie był ich sens. Obcym słowem stały się już nawet pojęcia, z którymi jest jeszcze obeznane średnie pokolenie – pojęcia takie jak tabernakulum itp. A mimo to nadal utrzymuje się przeświadczenie, że przecież doskonale znamy chrześcijaństwo i musimy poszukiwać teraz czegoś zupełnie innego. Można by powiedzieć, że znów musi się pojawić zaciekawienie religią chrześcijańską, pragnienie jej rzeczywistego poznania. Musimy wyprowadzić wiernych poza to uczucie, że wszystko od dawna znają, że wszystko już zwietrzało, i obudzić zaciekawienie bogactwem, które kryje się w chrześcijaństwie i które należy traktować nie jako ciężar systemów, lecz jako życiodajny skarb, który optaca się poznawać².

W problematyce zakreślonej przez kard. Ratzingera nader istotną rolę odgrywa zadanie strzeżenia oraz wyjaśniania depozytu wiary (*fidei depositum*), które zlecił

¹ Joseph Ratzinger, *Salz der Erde: Christentum und katholische Kirche im 21. Jahrhundert* (Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1996); wydanie polskie: Joseph Ratzinger and Peter Seewald, *Sól ziemi: Chrześcijaństwo i Kościół katolicki na przelomie tysiącleci*, 2nd ed., trans. Grzegorz Sowinski (Kraków: Znak, 2005).

² Ratzinger and Peter Seewald, *Sól ziemi*, 14–15.

swojemu Kościołowi sam Jezus Chrystus, a które to zadanie Kościoł posłusznie wypełnia w każdej epoce. Realizacji tej misji służą m.in. przepisy prawne promulgowane chociażby w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r., zwłaszcza zawarte w księdze VI regulującej kościelne prawo karne, znowelizowane konstytucją apostolską papieża Franciszka *Pascite gregem Dei* z dnia 23 V 2021 roku. W tym względzie na szczególną uwagę środowiska naukowego polskich kanonistów i teologów zasługuje opracowanie *Przestępstwa przeciwko doktrynie Kościoła* ks. mgr. lic. Wiktora Trojnar, prezbitera archidiecezji wrocławskiej i doktoranta w Szkole Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, opublikowane nakładem Wydawnictwa KUL. Recenzentami wydawniczymi byli: ks. dr hab. Krzysztof Mikołajczuk, prof. KUL, o. dr hab. Przemysław Michowicz i ks. dr Grzegorz Bzdyrak.

Monografia naukowa, od strony edytorskiej wydana na wysokim poziomie, składa się ze spisu treści, wykazu skrótów, wprowadzenia, trzech rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii z rozróżnieniem na źródła i opracowania.

We wprowadzeniu (s. 9–11) autor rozpoczyna od konstatacji, że wiara, z uwagi na swoją wartość, powinna być uznawana za dobro prawne ze wszystkimi konsekwencjami płynącymi z tego stwierdzenia. Rewizja kościelnego prawa karnego zlecona przez papieża Franciszka Papieskiej Radzie Tekstów Prawnych w 2007 r., uwieńczona promulgacją przywołanej już konstytucji apostolskiej *Pascite gregem Dei*, przyniosła nową systematykę przestępstw kanonicznych, która – w ocenie autora – dowodzi, że dla ustawodawcy kodeksowego najważniejszym dobrem prawnym jest właśnie wiara i związana z nią jedność Kościoła (s. 9–10). Przeprowadzona przez ojca świętego rewizja dyscypliny karnej na pierwszym miejscu ulokowała przestępstwa, które naruszają doktrynę Kościoła katolickiego. Z uwagi na brak całościowego opracowania naukowego wskazanej problematyki, w sposób wyczerpujący opisującego zarówno aspekt teologiczny, jak i kanoniczny, autor zdecydował się przeprowadzić analizę ustawodawstwa powszechnego w przedmiocie przestępstw przeciwko doktrynie Kościoła, o których stanowi ustawodawca kościelny w kan. 1364–65 Kodeksu Prawa Kanonicznego. W związku z podjęciem refleksji naukowej w tak zdefiniowanym przedmiocie Trojnar określił problemy badawcze, które w pierwszej kolejności dotyczyły samej doktryny Kościoła jako przedmiotu kanonicznej ochrony prawnej, zaś na dalszym planie znalazła się konieczność odpowiedzi na pytanie o podmiot przestępstw przeciwko wierze (*delicta contra fidem*), rodzaje tych przestępstw oraz grożące za nie sankcje karne (s. 10).

W rozdziale pierwszym („Wiara w nauczaniu Kościoła”, s. 15–39), stanowiącym teologiczną introdukcję do podjętej problematyki, autor poddał wnikliwej analizie tekst formuły *Wyznania wiary* (*Professio fidei*) opublikowanej

w 9 I 1989 r. w formie reskryptu z audyencji udzielonej 1 VII 1989 r. przez papieża Jana Pawła II kardynałowi prefektowi Kongregacji Nauki Wiary, zastępującej poprzednią wersję formuły z 1967 roku. W celu poprawnej interpretacji prawd wiary składających się na doktrynę Kościoła Trojnar dodatkowo posiłkował się dokumentami Kongregacji Nauki Wiary, w szczególności instrukcją o powołaniu teologa w Kościele *Donum veritatis* z 24 V 1990 r., wyjaśnieniem doktrynalnym *Inde ab ipsis primordiis* dotyczącym końcowej części formuły *Wyznania wiary* z 29 VI 1998 r. oraz listem apostolskim „motu proprio” Jana Pawła II *Ad tuendam fidem* wprowadzającym pewne przepisy do Kodeksu Prawa Kanonicznego i Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich z 18 V 1998 roku. Prawdy zawarte w *Wyznaniu wiary* z 1989 r. zgrupował w trzech kategoriach. Pierwszą stanowią prawdy – przyjmowane wiarą teologalną – zawarte w depozycie wiary, czyli spisanych lub przekazanych ustnie słowie Bożym, podane do wierzenia przez Urząd Nauczycielski Kościoła jako objawione przez Boga (kan. 750 § 1). Drugą kategorię tworzą prawdy dotyczące wiary lub moralności ogłaszane w sposób definitywny, których wymaga się do strzeżenia i przekazywania depozytu wiary (kan. 750 § 2). W trzeciej kategorii ułokowana została nauka głoszona przez biskupa Rzymu lub kolegium biskupów w sprawach wiary lub moralności, podejmowana w czasie autentycznego nauczania, jednak bez zamierzenia przedstawiania nauki w sposób definitywny (kan. 752). Interesujący w tym rozdziale jest również fragment charakteryzujący wymagany sposób przyjęcia prawd wiary – z wiarą teologalną, w sposób definitywny oraz z posłuszeństwem rozumu i woli. Warto też zwrócić uwagę, że z poszczególnymi kategoriami prawd wiary korespondują określone formy działania Urzędu Nauczycielskiego Kościoła: uroczyste (odpowiadające pierwszej kategorii prawd), zwyczajne i powszechne (odpowiadające drugiej kategorii) oraz zwyczajne (odpowiadające trzeciej kategorii).

Drugi rozdział („Kanoniczna ochrona doktryny Kościoła”, s. 41–70) zawiera wnikliwą analizę przestępstw apostazji, herezji i schizmy (kan. 1364) oraz głoszenia nauki potępionej przez Biskupa Rzymskiego lub sobór powszechny (kan. 1365). Autor z precyzją określa treść przywołanych norm karnych, wskazuje podmioty, które dokonują analizowanych przestępstw oraz poprawnie interpretuje sankcje ustanowione przez ustawodawcę kodeksowego. Czytelnik z wdzięcznością przyjmuje tabele, w których zostały porównane teksty rzeczonych kanonów według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. i według rewizji księgi VI promulgowanej konstytucją apostolską *Pascite gregem Dei* papieża Franciszka. Dodać należy, że Trojnar nie uległ pokusie porównywania przekładów na język polski, tylko słusznie zatrzymał się na języku łacińskim. Kary za przestępstwa przeciwko wierze i jedności Kościoła mają charakter

obligatoryjny. W odniesieniu do przestępstw unormowanych w kan. 1364 jest to ekskomunika *latae sententiae* (kan. 1331). Ponadto jeśli przestępca piastuje urząd kościelny, na mocy samego prawa zostaje z niego usunięty. Oprócz zaciążonej kary ekskomuniki na przestępcę fakultatywnie mogą zostać nałożone kary ekspiacyjne *ferendae sententiae* (kan. 1336 § 2–5). W odniesieniu zaś do przestępstw wynikających z kan. 1365 ustawodawca przewidział obligatoryjną karę cenzury *ferendae sententiae* (kan. 1331–33) oraz pozbawienia urzędu *ferendae sententiae* (kan. 1336 § 4, 1°). Ordynariusz lub sędzia mogą fakultatywnie dodać kary ekspiacyjne *ferendae sententiae* (kan. 1336 § 2–4). Szkoda, że autor nie odniósł – chociażby w sposób symboliczny w przypisach – ustawodawstwa Kościoła łacińskiego do dyspozycji zawartych w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, ponieważ dyspozycje ustawodawcy nieznacznie różnią się od siebie. Umożliwiłoby to czytelnikowi dostrzeżenie bogactwa porządków prawnych w Kościele.

W rozdziale trzecim („Kanoniczne elementy przestępstwa”, s. 71–89) Trojnar poddał analizie strukturę przestępstwa, w której określeniu istotne znaczenie posiada dyspozycja ustawodawcy kodeksowego zawarta w kan. 1321 § 2. Wskazuje ona na dwa elementy przestępstwa – obiektywny, który manifestuje się w zewnętrznym naruszeniu ustawy lub nakazu karnego, oraz subiektywny, który warunkuje ciężka poczynałość zachodząca na skutek winy umyślnej lub nieumyślnej. Autor raczej poprawnie interpretuje dyspozycję ustawodawcy kodeksowego zawartą w analizowanym przez niego kan. 1321 § 2, twierdząc, że dopiero występowanie obu elementów sprawia, że określone działanie może być uznane w kościelnym prawie karnym za przestępstwo (s. 71). Dodatkowo w odniesieniu do przestępstw przeciwko doktrynie Kościoła należy uwzględnić dyspozycję ustawodawcy zawartą w kan. 1330, w której przewiduje, że zewnętrzne naruszenie ustawy wywołuje bezpośrednie skutki społeczne.

Monografię wieńczy Zakończenie (s. 91–95), w którym Trojnar dokonał sprawnej syntezy prowadzonej pracy badawczej oraz wskazał postulaty *de lege lata* i *de lege ferenda*. Trudno nie zgodzić się z autorem, że jednym z najważniejszych zadań stojących przed współczesnym Kościołem jest głoszenie Ewangelii oraz rozwijanie i strzeżenie prawowierności i integralności depozytu wiary (s. 94). Dokładnie 45 lat temu, w Boże Narodzenie 1969 r., w czasie wykładu wygłoszonego w Radiu Heskim młody ks. prof. Joseph Ratzinger proroczo przepowiedział:

Wydaje mi się zatem, że Kościół czekają ciężkie czasy. Jego właściwy kryzys dopiero się zaczął. Trzeba się liczyć z poważnymi wstrząsami. Ale jestem też pewien, że tym, co pozostanie, nie będzie Kościół politycznego kultu, który upadł już

w czasach Gobela, lecz Kościół wiary. Kościół nie będzie już zapewne tak wielką siłą społeczną, jaką był dotąd, ale rozkwitnie na nowo i będzie ojczyzną, która daje ludziom życie i nadzieję sięgającą poza granicę śmierci³.

W tej też perspektywie należy postrzegać wszelkie działania Urzędu Nauczycielskiego Kościoła starannie troszczącego się o to, aby nie pozostały bez właściwej i koniecznej reakcji błędne i niebezpieczne nauki. Realizacja tego zadania jest możliwa także poprzez wydawane przez najwyższą władzę Kościoła i egzekwowane przepisy prawa, w tym ustawy karne.

Oceniając całościowo oddaną do rąk czytelnika monografię *Przestępstwa przeciwko doktrynie Kościoła* autorstwa ks. mgra lic. Wiktora Trojnara, z przekonaniem należy stwierdzić, że jest to kompleksowe i metodologicznie bez zarzutu poprowadzone studium z kościelnego prawa karnego. Zaletą recenzowanej pracy jest także przekrojowa bibliografia, na którą składają się źródła prawa, podzielone na dokumenty soborów powszechnych, Biskupa Rzymskiego, Kurii Rzymskiej i inne, oraz literatura (s. 97–104). Rekomendowane opracowanie stanowi wartościowe uzupełnienie opublikowanego w 2022 r. nakładem wydawnictwa Pallottinum *Komentarza do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. IV/2: *Księga VI. Sankcje karne w Kościele zreformowane przez papieża Franciszka* autorstwa Józefa Krukowskiego i Pawła Kalety. Wszystko to sprowadza się do postulatu, że prezentowane opracowanie stanowi godne polecenia źródło wiedzy nie tylko dla kanonistów i teologów – wykładowców uniwersyteckich oraz etatowych pracowników sądów kościelnych, ale przede wszystkim duszpasterzy podejmujących na co dzień żmudny trud nauczania. Refleksja naukowa Trojnara może także stać się przyczynkiem do dalszych interesujących badań prowadzonych w kierunku pogłębienia praktycznej warstwy opracowanej już problematyki.

PAWEŁ LEWANDOWSKI (KS. DR) – prezbiter diecezji tarnowskiej, adiunkt w Katedrze Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL, wykładowca i prodziekan Kolegium Nauk Prawnych SGMK. Aktywny naukowo i dydaktycznie w szkołach wyższych w Europie i Libanie. Autor monografii, opracowań źródeł i artykułów naukowych. Sędzia diecezjalny.

³ Joseph Ratzinger, *Wiara i przyszłość* (Kraków: Salwator, 2007), 75; wydanie oryginalne: *Glaube und Zukunft* (München: Kösel, 1970).